

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทย

จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

The Development of Thai Malay Discourse Identity in the Southern Border Provinces in Short Stories - Muslim in Their Own Home

กมลทิพย์ กาลพันธ์*

Kamonthip Kalaphan

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเองตามทฤษฎีของ สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) ที่กำหนดตัวตนของเราจากความเป็นอื่น ในลักษณะความหมายเป็นคู่ตรงข้าม (opposed idea) เพื่อเลือกเข้าสังกัด (identity) ในขณะเดียวกัน เราก็ปฏิเสธที่จะเป็นหรือเข้าสังกัดอื่น ๆ อีก (dis - identifying) ผลการศึกษาพบว่า รวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง มีพัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยแบ่งเป็น 4 ช่วงเวลา คือ

- อัตลักษณ์ช่วงที่ 1 : ป่าดิบเถื่อน “คนนอก” กับ “คนใน”
- อัตลักษณ์ช่วงที่ 2 : ความเท่าเทียม “คนไทย” กับ “คนแขก”
- อัตลักษณ์ช่วงที่ 3 : วัฒนธรรม “คนรวย” กับ “คนจน”
- อัตลักษณ์ช่วงที่ 4 : เรียกหาตัวตน “อคติ” กับ “มีเกียรติ”

ในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดการกำหนดสร้างความหมาย การนิยามตัวตนระหว่างมลายูไทยกับรัฐไทยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการช่วงชิงการนำและความเหนือกว่า

*อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

แก่สิ่งที่ถูกสร้างและกำหนด อำนาจของการเล่าเรื่องจึงเป็นกระบวนการตอบโต้ ต่อต้าน ปิดบัง เบียดขับ ปรับเปลี่ยนความหมายการกำหนดสร้างตัวตนไปตามบริบทสังคม ซึ่งส่งผลต่อความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ : พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์ มลายูไทย รวมถึงสันแวกในบ้านตัวเอง

Abstract

The objective of this article is to study the development of Thai Malay discourse identity in the short stories book “Muslim in Their Own Home.” The theory used here is Stuart Hall’s theory on the subjectification of self through the other, in terms of the opposed idea, to identifying the self and dis - identifying the other. The study finds that the development of Thai Malay discourse identity in the text can be divided into 4 era:

1. Identity Era 1 : the savage jungle “inside / outside people”,
2. Identity Era 2 : the honor of equality “Thai” / “Malay”,
3. Identity Era 3 : the materialistic “rich” / “poor”, and
4. Identity Era 4 : the Muslim Malay self “prejudice” / ”honor”.

In each area of the development of discourse identity, there exists a hierarchical power relationship between the Thai Malay and Thai state, a power to possess and define the constructed object. Hence, a narrative is one of the strategies to refute, resist, obscure, expulse, and change the discourse of identifying of self, in relation to the violence and conflict in the present Thai social context.

Keywords: The Development Identity Discourse, Thai Malayu, Short Stories Muslim in Their Own Home

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

ความนำ

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ได้รับความสนใจจากคนในสังคมอย่างมากโดยเฉพาะแวดวงสื่อมวลชน นักวิชาการ และนักเขียน ความสนใจนี้ปรากฏในรายงานการวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ ของแพรว สิริศักดิ์ดำเกิง (2551 : 3) ได้สำรวจวรรณกรรม 3 ประเภท คือ รายงานวิจัย รายงาน วิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2550 พบงานวิจัยจำนวน 584 เรื่อง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเป็นการศึกษาสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่และแนวทางการแก้ปัญหา ในการศึกษาบันทึกคดีในฐานะศิลปะการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าในทศวรรษ 2540 ให้ความสำคัญแก่อัตลักษณ์ท้องถิ่น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ สังเกตได้จากวรรณกรรมที่เข้ารับการตัดสินรางวัลสำคัญต่าง ๆ เช่น รางวัลซีไรต์ รางวัลพานแว่นฟ้า มีเนื้อหาเกี่ยวกับมลายูไทยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนไม่น้อยโดยเฉพาะปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น

การศึกษาอัตลักษณ์ (identity) คือ การกำหนดตัวตนและสร้างความหมายให้กับสรรพสิ่งในสังคมในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งและเป็นการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นใครหรืออะไร การศึกษา อัตลักษณ์ในวงวาทกรรมจะทำให้เห็นระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบและกระบวนการสร้าง โดยเฉพาะในบันทึกคดีจะชี้ให้เห็นว่าความคิดเห็น ความรู้ความเชื่อที่ปรากฏเป็นเพียงแง่มุมหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึงความจริงทั้งหมดของเรื่อง

บทความวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นพัฒนาการของการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น*แขกในบ้านตัวเอง* เป็นบันทึกคดีและเรื่องเล่าชนิดหนึ่งที่ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวที่สนุกสนาน จากภาษาที่สละสลวยงดงามก่อให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ บันทึกคดีจึงได้รับความสนใจจากสังคมมาโดยตลอด อีกทั้งการเล่าเรื่องของผู้เขียนได้นำเสนอ สังคมวัฒนธรรม ประเพณี ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ประเด็นสำคัญของบทความวิจัยฉบับนี้ คือ การเล่าเรื่องสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นำมาสู่การตั้งประเด็นคำถามถึงสาเหตุการแก้ปัญหาและการหาข้อยุติ เกิดเรื่องเล่าก้ากับเหตุการณ์ เหตุการณ์สู่เรื่องเล่า ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากการเล่าเรื่อง มลายูไทยที่ปรากฏในสื่อสังคมต่าง ๆ ที่มีกล่าวถึง มลายูไทยอยู่ลักษณะคู่ตรงกันข้ามกับรัฐคนมลายูเป็นผู้กระทำ (ผู้ร้าย) เป็นตัวก่อปัญหา สร้างความขัดแย้งในสังคม ส่วนรัฐ คือ ผู้ให้ความช่วยเหลือและปกป้อง การเสนอภาพแทนในลักษณะดังกล่าว เป็นอุดมการณ์

ของผู้เขียนที่มีต่อสังคม หรือ อาจกล่าวได้ว่า ผู้เขียนสร้างวาทกรรมให้เกิดขึ้นในสังคมและถ่ายทอดวาทกรรมให้สังคมจนเกิดการรับรู้และยอมรับอย่างไม่มีข้อสงสัย

วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น มีผลต่อการปฏิบัติของคนในสังคมต่อมลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามแนวคิดของฟูโกต์ (Foucault) กล่าวว่า วาทกรรมถูกสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สามารถกล่าวถึงได้อย่างถูกต้องในห้วงเวลาหนึ่ง (ภายใต้กฎและตรรกะชุดหนึ่ง) กับสิ่งที่ถูกพูดถึงอย่างแท้จริง พื้นที่ของวาทกรรมในขณะใดขณะหนึ่งนั้นก็คือกฎว่าด้วยความแตกต่างนี้ ดังนั้นวาทกรรมจึงประกอบสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาด้วยกฎเกณฑ์ที่แน่นอนชุดหนึ่ง กฎเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือแม้แต่การเลือนหายไปของสิ่งต่าง ๆ (Foucault, 1991 : 63) มีผู้สรุปความหมายของวาทกรรมว่า เป็นกระบวนการสร้างหรือผลิตความหมายและอัตลักษณ์ให้แก่สรรพสิ่งในสังคมที่แวดล้อมเราอยู่ อาจเป็นรูปของความรู้อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่รักษาสิ่งที่สร้างขึ้นให้คงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง จนกระทั่งกลายเป็นวาทกรรมกระแสหลัก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543 : 20) ด้วยเหตุนี้การสร้างอัตลักษณ์จึงเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญในการพิจารณามันเชิงคติเพื่อให้เข้าถึงอุดมการณ์ของนักเขียนผ่านเรื่องเล่า การเล่าเรื่องมลายูไทยที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น*แขกในบ้านตัวเอง* เป้าหมายหลัก คือ สร้างความเข้าใจต่อชาวมลายูให้เกิดขึ้นในสังคม ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ บ้านเชิงคติจึงมีบทบาทในการแสดงภาพและชี้ชวนให้สังคมทั่วไปรู้จักกับดินแดนมลายูไทย ในรูปแบบภาพจินตนาการผ่านการเล่าเรื่องของผู้เขียน ดังที่พิเชฐ แสงทอง กล่าวถึงมลายูว่า (อ้างถึงโนมนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : บทบรรณาธิการ)

เรารับรู้คำว่า “แขก” ในฐานะสัญลักษณ์ตัวหนึ่ง ผู้ชายไว้เครายาว นุ่งโสร่งสวมหมวกกาปิเยาะห์ ส่วนผู้หญิงใส่ผ้ายาวกรวมเท้า เสื้อแขนยาว สวมฮิญาบ สื่อความหมายว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ตอนล่าง แถบสงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล... สถานการณ์ความรุนแรงในชายแดนภาคใต้ประทุขึ้นมาใหม่

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

ในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา เราไม่ได้ให้ความหมายแขกเพียงแค่นี้ แต่ยังนิยามว่าพวกเขาเป็นพวกเคร่งครัดศาสนา หัวรุนแรง ชอบความรุนแรง ไม่พัฒนา ไร้เหตุผลและอื่น ๆ อีกมากมาย ความรับรู้ไม่เพียงแต่มีสถานการณ์ความรุนแรงรองรับเท่านั้น แต่สังคมไทยยังเรียนรู้ผ่านประวัติศาสตร์กระแสหลักด้วยว่าแขกเป็น “ขบถ” เป็นผู้ “กระด้างกระเดื่อง” ต่อรัฐไทย และถึงขนาดแขกไม่รู้คุณค่าตัวเองแถมแกล้งร้อนประเทศไทย

ข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นการสร้างภาพมลายูไทยระยะแรกด้วยรูปลักษณ์ภายนอก คือ การแต่งกาย สังคมไทยเรียกขานมลายูว่าคนแขก ต่อมา “แขก” ถูกปรับเปลี่ยนความหมายเป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงและไม่สยบยอมแก่รัฐไทย การสร้างภาพมลายูไทยเป็นภาพแบบเหมารวมมาโดยตลอด รวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเองเป็นการรวบรวมเรื่องสั้นที่กล่าวถึงมลายูไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2550 ประเด็นสำคัญ คือ การเล่าเรื่องมลายูไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดกระบวนการกำหนดสร้างความหมาย เพื่อต่อรองตอบโต้ ยอมรับให้ “มลายูไทย” กลายเป็น “แขก” ในบ้านของตัวเอง และชี้ให้เห็นพัฒนาการของกระบวนการสร้างภาพมลายูไทยและพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการรับรู้และถ่ายทอดมายังผู้อ่าน เพราะฉะนั้นรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเองจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าของจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่เป็นการเล่าเรื่องที่เกิดจากอำนาจผ่านการต่อสู้ช่วงชิงการนำและแสดงความเหนือกว่าในการกำหนดสร้างความหมายให้กับคำว่า “แขก” และสืบทอดความหมายนั้นให้เกิดการยอมรับของสังคมในวงกว้างเพื่อผลประโยชน์ต่อฝ่ายตนเองและเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครอง

บทความวิจัยฉบับนี้สนใจอัตลักษณ์ที่กำหนดมาให้ในรูปแบบวาทกรรมจึงศึกษาเรื่องสั้นแขกในบ้านตนเองในประเด็นพัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทย ซึ่งผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ผลิตซ้ำเรื่องเล่า สืบสานและสืบทอดภาพแทน (Representation) มลายูไทยผ่านความคิดแบบคู่ตรงข้าม การนิยามตนเองและการรับรู้ของสังคมซึ่งจะแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม เพื่อให้เข้าใจความเป็นมลายูไทยมากขึ้น การนิยามตัวตนมลายูไทยมีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติตามสถานภาพทางสังคม อีกทั้ง

แสดงให้เห็นถึงอำนาจของการเล่าเรื่องที่กำหนดและสร้างความหมายให้เกิดแก่สังคมอย่างลึกซึ้งฝังแน่นซึ่งมีผลต่อความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยในรวมเรื่องสั้น*แขกในบ้านตัวเอง*

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บและรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีวาทกรรมอัตลักษณ์

2) รวบรวมบันเทิงคดี คือ เรื่องสั้นและนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมลายูไทยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2485 - พ.ศ. 2555 ซึ่งในบทความวิจัยฉบับนี้เลือกรวมเรื่องสั้น*แขกในบ้านตัวเอง*เป็นตัวอย่างการวิเคราะห์

2. วิเคราะห์ที่ใช้ข้อมูลการวิเคราะห์ตัวบท (Text) ทฤษฎีอ่านละเอียด (Close Reading) และใช้กรอบทฤษฎีวาทกรรมอัตลักษณ์ของ สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) (1989) ที่กล่าวว่า “เพราะมีคนอื่นเท่านั้น คุณสามารถรู้ได้ว่าตัวคุณคือใคร” การพูดถึงความเป็นอื่นคือ การพูดถึงอัตลักษณ์ เพื่อบอกว่าเราเป็นใครและเวลาที่บอกเราว่าเป็นใครเรามากเลือกที่จะระบุบ่งชี้หรือเลือกสังกัดกับอะไรบางอย่าง ซึ่งในขณะเดียวกันนั้นเองเราก็ได้ปฏิเสธที่จะเป็นหรือสังกัดกับสิ่งอื่น ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่มีความหมายเป็นคู่ตรงข้ามของสิ่งที่เราเลือกระบุไปด้วยในตัว

ดังนั้น อัตลักษณ์ คือ การกำหนดตัวตนและสร้างความหมายให้แก่สรรพสิ่งในสังคมในห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งและเป็นการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นใคร หรืออะไร การศึกษาอัตลักษณ์ในแง่วาทกรรมจะทำให้เห็นระบบ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และกระบวนการสร้างโดยเฉพาะในบันเทิงคดีจะชี้ให้เห็นว่าความคิดเห็น ความรู้ ความเชื่อที่ปรากฏเป็นเพียงแง่มุมหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึงความจริงทั้งหมดของเรื่อง เพื่อให้เห็นพัฒนาการการสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ที่มีต่อชาวมลายูไทย และการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการอยู่เหนือกว่า มีพื้นที่ในการแสดงตัวตน

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

และพลวัตของอัตลักษณ์ของมลายูไทย อีกทั้งวิพากษ์ความไม่เท่าเทียมกันในเชิงอำนาจของคนมลายูไทยและการผลิตซ้ำ ตอกย้ำและสร้างอำนาจแก่คนมลายูไทยที่มีในสังคมไทย ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคม

3. นำเสนอและอภิปรายผลแบบพรรณานาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

รวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเองเป็นเรื่องสั้น 15 เรื่อง เกิดจากการรวบรวมเรื่องสั้นที่มีเนื้อหากล่าวถึงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากสังคมให้ความสนใจสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ดังที่ เจน สงสมพันธุ์ (อ้างถึงในมนัส จรรย์ยศ และคณะ, 2550 : คำนำ) กล่าวสรุปความสำคัญของการคัดสรรวรรณกรรม รวมเรื่องสั้น คลื่นทะเลใต้ 6 ทศวรรษมุสลิมในวรรณกรรมไว้ดังนี้

สังคมรับรู้ว่าปักษ์ใต้ต้องนึกถึงชุมชนมุสลิม การศึกษาสังคมภาคใต้ผ่านมุมมองวรรณกรรม นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ส่งผลต่อวรรณกรรมซึ่งปัญญาชนนักคิดจากส่วนกลางได้มีโอกาสนำเสนอเรื่องราวของคนมุสลิมสู่การรับรู้ของคนทั่วไป ในขณะที่คนในพื้นที่การสื่อสารด้วยภาษาไทยยังไม่เปิดกว้าง ทั้งการเขียนประวัติศาสตร์ในโลกยุคใหม่หลายช่วงตอนตีความให้พวกเขากลายเป็นอื่น ด้วยความมีอัตลักษณ์โดดเด่นชัดเจน ... จากเจ้าของบ้านที่ถูกมิติกำแพงลมทางประวัติศาสตร์แยกให้เป็นอื่น คนมุสลิมที่เมื่อก่อนเรียกกันว่า “แขก” (ขณะคนฮินดูหรืออินเดียเรียกกันว่า “เทศ”) จึงกลายเป็นแขกในความหมายของภาษาไทย ทำให้ความหมายที่ตีงามของแขกกลายเป็นอื่นไปตามอิทธิพลอำนาจส่วนกลางทั้งที่แท้จริงแล้วเขาคือคนที่นั่นมาแต่บรรพกาลในขณะที่เหตุการณ์ใน 3 จังหวัดเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นสายตาแห่งความเป็นอื่นส่งไปถึงพวกเขามากขึ้นเป็นลำดับ 6 ทศวรรษมุสลิมในวรรณกรรม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2550) ที่รวบรวมคัดสรรภาพแทน

ผ่านรวมเรื่องสั้น ตั้งแต่ นักเขียนรุ่นครูมาจนถึงปัจจุบัน อาจมีมุมมอง
ด้านลึกที่นำไปสู่การทำความเข้าใจพื้นที่ส่วนนี้ได้มากขึ้น

คำนำจากสำนักพิมพ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นภาพแทนของสังคม
ซึ่งสำนักพิมพ์มีการเลือกสรรตัวแทนบนเทียงคติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมุสลิมในภาคใต้ ในแต่ละ
ช่วงเวลาเรียงลำดับตีพิมพ์เรื่องสั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2550 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบริบท
สังคมและประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการเล่าเรื่องมุสลิม ในช่วงแรกบนเทียงคติเกิดจาก
ปัญหาชนจากส่วนกลางสร้าง คำว่า “แขก” มีความเป็นอื่นในความหมายดั้งเดิม ต่อมา
“แขก” ความเป็นอื่นที่รุนแรงขึ้นจากรัฐส่วนกลางเนื่องจากเหตุการณ์ความรุนแรงใน
3 จังหวัด การรวบรวมเรื่องสั้นชุดแขกในบ้านตัวเองตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2550 เพื่อสร้างความ
เข้าใจพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์มลายูไทย ในประเด็นกระบวนการ
ในสร้างความเป็นมลายูไทยให้ปรากฏเป็นที่รับรู้แก่สังคม ซึ่งวาทกรรมชุดนี้สร้างขึ้นมาให้
ปรากฏในสังคมและช่วงชิงการนำ เป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจที่จะกำหนดว่า “มลายูไทย”
คือใคร การนิยามตนเองผ่านความคิดที่คู่ตรงข้าม ดังนั้นความเป็นมลายูไทยปรากฏขึ้นจาก
การมองผ่านความเป็นชาติไทยเกิดการรับรู้ว่าตนเองคือใคร แตกต่างและสัมพันธ์กับชาติ
อย่างไร เพื่อให้เข้าใจความเป็นมลายูไทยมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นพัฒนาการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมือง ดังที่ รุ่งฤทัย
สังข์พันธุ์ (2542 : 5) กล่าวถึง วิวัฒนาการวรรณกรรมไทยปัจจุบันทั้งรูปแบบ แนวคิด
เนื้อหาและกลวิธีการแต่ง มีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงแบ่งยุค
วรรณกรรม 7 ยุคเริ่มจากยุคแปลและแปลง (พ.ศ. 2443 - 2471) จนถึงปัจจุบัน
(พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยใช้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและบริบท
ทางการเมืองแบ่งรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตนเองเป็น 4 ช่วงเวลา คือ

1. อัตลักษณ์ช่วงที่ 1 : ปาดิบเถื่อน “คนนอก” กับ “คนใน”

การสำรวจพื้นที่ คือ การแสวงหาความรู้ ผ่านการเดินทาง เพื่อทำความรู้จัก
พื้นที่ซึ่งระยะแรกของรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง ตัวละครเล่าเรื่องพื้นที่จังหวัด

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

ชายแดนภาคใต้ในเชิงสำรวจ สร้างจินตนาการว่ามลายูไทยเป็นใคร ด้วยการบรรยายให้เห็นถึงสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ที่ตั้ง เพื่อทำความรู้จักในเบื้องต้น เช่น เรื่องบาโหย ของมนัส จรรย์รงค์ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2490 บรรยายให้เห็นสภาพอากาศ เสมือนแนะนำให้รู้จักกับดินแดนแถบนี้ โดยใช้ตัวละครที่ชื่อทรง สาลิกา ซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาสำรวจพื้นที่ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวผจญภัยไปกับธรรมชาติ ตัวละครได้แนะนำฉากหมู่บ้านอำเภอสะบ้าย้อย ว่าเป็นป่าดิบลึก การเดินทางที่ยากลำบากและสภาพอากาศที่แปรปรวนและฤดูผีเสื้อลับ ดังข้อความว่า

...ครั้งหลังสุดที่ทรง สาลิกา เหยียบปึกขี้ได้ มันทำให้เขาหัวปักหัวปำ ไปกับอำนาจของไข้ป่า ฤดูผีเสื้อศักดิ์สิทธิ์และเวทมนต์ลึกลับต่าง ๆ ทั้ง ๆ ... มันเป็นแผ่นดินที่ประหลาดเสียจริง ๆ สำหรับเขาเป็นแผ่นดินที่มีอากาศหลายชนิดในฤดูเดียวกัน เดี่ยวหนาวจัด เดี่ยวเปลี่ยนเป็นร้อน แต่แล้วฝนก็ตกลงมาอย่างไม่ลืมหูลืมตา อากาศร้อนต่อไปอีกแล้วก็เปลี่ยนเป็นหนาวเยือกเย็นในเวลากลางคืนเขาเคยท่องเที่ยวไปกับพวกพันธุ์นิคมที่ยะลาเข้าไปในดงดิบที่เต็มไปด้วยหนามหลายชนิดที่มนุษย์ตกลงไปจากหลังช่วงเวลาใด มันจะเกี่ยวและรับน้ำหนักคนเอาไว้ทีเดียว ในดงดิบปราศจากทางเดิน หรือมีบ้างก็เพียงแต่ระยะอันสั้น เดินบกประเดี๋ยวเดียวก็ต้องลงเดินบุกลำธารที่น้ำเชี่ยวกราก แต่มันก็ยังเป็นหนทางเดินสะดวกกว่าที่บุกดงไป เขาบุกดงเข้าไปถึงหมู่บ้านมะหวาดปูหิน และวังไทร แต่เขาก็ไม่เคยพบกับเรื่องของฤดูผีเสื้อ และอาคมของขลังดังที่กิ่งอำเภอสะบ้าย้อยนี้เลย...

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 15 - 16)

คำบรรยายในลักษณะนี้ของทรง สาลิกา ซึ่งเข้ามาสำรวจพื้นที่ชี้ให้เห็นสภาพอากาศที่แปรปรวน ป่าดงดิบ ความรกรกชุก และโรคภัยไข้เจ็บ สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคมีอำนาจต่อการใช้ชีวิตของคนนอก สิ่งที่ปรากฏเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครไม่เคยรู้จักหรือพบเห็นและไม่เข้าใจในสิ่งนั้น จึงตีความให้มีความสัมพันธ์กับเรื่องลึกลับเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ที่จะกลัวสิ่งที่ไม่รู้จักและมักจะจินตนาการ

ต่อสิ่งที่มองไม่เห็นหรือไม่มีตัวตนอยู่จริงมากเกินไปจนกลายเป็นการสร้างภาพของสิ่งที่เรียกว่าภูตผี

การเล่าเรื่องในลักษณะให้ตัวละครคนนอกพื้นที่เข้ามาศึกษาสำรวจข้างต้นเห็นได้จากเรื่องสั้น*ตังกาแดง*ของรตนะ ยาวะประภาษ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2513 ตัวละครทำงานเกี่ยวกับงานเขียนได้เข้าไปในพื้นที่เพื่อต้องการศึกษาค่าแปลของชื่อต่าง ๆ ในภาษามลายูที่เป็นชื่อของสถานที่ในท้องถิ่น การมาเยือนในครั้งนี้ทำให้ตัวละครรับรู้เรื่องราวของขุนโจรชื่อดังและเสน่ห์อันลึกลับของหญิงม่ายทำให้ผู้ชายคนหนึ่งต้องเป็นโจรด้วยการบรรยายให้เห็นการแต่งงานของหญิงม่าย ดังข้อความว่า

...อันประเพณีของผู้คนในถิ่นที่ตกอยู่ในอิทธิพลของพระนาบีเจ้านั้น ผู้ชายจะเลิกร้างกับเมียของตนแล้วหันกลับไปคืนดีกันใหม่ก็ได้ แต่ก็มีเขตจำกัด คือ จะคืนดีกันใหม่สามครั้งเป็นอย่างสูง พ้นจากนั้นแล้วศาสนาของพระนาบีก็ให้เป็นอิสระแก่กัน จะหวนกลับมาหากันใหม่มิได้... ไช้ขอแก้ปัญหาเอาเคล็ดไว้หากชายใดปรารถนาจะหวนกลับมาคืนดีเป็นสามีภรรยากับนางผู้หย่าร้างกันไปสามหนสามแฉ่งอีกครั้งก็อาจจะกระทำได้เช่นกัน แต่ทว่าต้องผ่านพิธีที่เรียกว่า จี นอ บู ตอ เสียก่อน... นั่นคือว่า ชายที่ต้องการจะคืนดีกับเมียของเขาเป็นหนที่สี่จะต้องจัดการหาทางให้เมียม่ายสามคราของเขาเข้าหอวิวาห์กับชายอื่นเสียครั้งหนึ่งก่อน แล้วจึงหย่าขาดจากกัน เมื่อนางผ่านชายอื่นมาเป็นอิสระแล้วนั้นแหละ เจ้าของเดิมจึงมีสิทธิแต่งงานใหม่เป็นครั้งที่สี่กับนางได้...

อันความขยันขันแข็งของผู้คนในถิ่นแถบที่เขาอาศัยอยู่หลังจากการกำเนิดเกิดมานั้น นับว่าประหลาดนัก คือว่าเป็นความขยันหมั่นเพียรทางไถ่หว่านเพื่อเพาะปลูกและเพิ่มจำนวนแต่ประชากรเท่านั้น หากมีกิจอย่างอื่นไม่ การงานที่ประกอบกันก็เพียงแต่เพื่อพยุ่การกินมือเพื่อให้อยู่มีไปเท่านั้น บ้างก็เลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ บ้างก็ทำสวนยาง สวนเงาะ และพืชผลบางอย่าง และบ้างก็ตั้งตนเป็นดาโต๊ะเป็นโต๊ะครูเพื่อเอาสบายฝ่ายตนฝ่ายเดียว

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

ข้อความข้างต้นบรรยายให้เห็นประเพณีการแต่งงานของหญิงม่ายซึ่งดูเหมือนว่าการเล่าเรื่องของผู้เขียนพยายามเปิดเผยให้เห็นตัวตน อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยการเล่าประเพณีการแต่งงานของหญิงม่าย หรือจีนอบุดอ การใช้เล่าอุบายเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดหลักบัญญัติทางศาสนา อย่างไรก็ตาม การอธิบายประเพณีของชาวมลายูไทยด้วยน้ำเสียงแสดงความเห็นด้านลบ การมองหญิงม่ายว่ามีเสน่ห์ลึกลับแฝงความร้ายกาจน่ากลัว พร้อมทั้งจะทำให้ผู้ครอบครองพินาศ และเขียนถึงชายชาวมลายูในน้ำเสียงดูถูกเหยียดหยามเป็นด้านลบเช่นเดียวกัน คือ เป็นคนขี้เกียจทำมาหากิน เป็นผู้ก่อให้เกิดภัยร้าย เป็นโจรเพราะหลงเสน่ห์ของผู้หญิง หน้าที่สำคัญ คือ ผลิตประชากร การสร้างภาพแทนลักษณะนี้เป็นไปตลอดทั้งเรื่องและปิดเรื่องด้วยการย้ำประเด็นให้เห็นความลึกลับอันน่าหวาดกลัวแฝงไว้ซึ่งภัยร้ายสำหรับผู้ครอบครองโดยเปรียบเทียบความหมายของตังกาเต็งในภาษามลายูกับเสน่ห์อันลึกลับของผู้หญิงม่าย เห็นได้จากข้อสรุปของเรื่องสั้นเรื่องนี้ ดังความว่า

ตังกาเต็ง แปลว่า เเงะสิ่งข้าง... ขุนโจรชื่อดังและสมุนทั้งแปดต่างนอนเรียงรายกันอยู่ในหลุมนั้นทั้งหมด ตามลำตัวและศีรษะมีรอยลูกกระสุนปืนอย่างทารุณทุกคน นางฮามิซาร์นั้นไม่ปรากฏว่ามีร่องรอยรวมอยู่ในที่นั้นด้วย

มีแต่เอกสารคอมมิวนิสต์มลายูตกอยู่ในหลุมนั้นอย่างจงใจทั้งหมดนี้หมายความว่าอย่างไรหรือ

เงาะสิ่งข้างนั้นเป็นเงาะพันธุ์ดีที่สุดในโลก ทั้งกรอบทั้งหวานและทั้งร้อน ไม่มีเงาะที่ไหนในโลกจะดีเท่าเงาะพันธุ์นี้ แม้แต่มนุษย์ที่อยู่ในขบวนการอันร้ายกาจของโลกก็ต้องการเงาะสิ่งข้างที่ตังกาเต็งเหมือนมุสลิมเพศชายทุกคน

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 54 - 55)

ข้อความข้างต้นเปรียบเทียบหญิงม่ายมุสลิมที่ชายต้องการครอบครองว่ามีเสน่ห์ลึกลับ น่าค้นหาและหอมหวานเหมือนกับพื้นที่ตังกาเต็ง หรือเงาะสิ่งข้าง และต่อกย้ำถึงคนที่เข้าไปครอบครองพื้นที่นี้จะตกอยู่ในภัยพิบัติ หากชีวิตไม่ได้เหมือนกับเรื่องราว

ขุนโจรชื่อดังกับสมุนทั้งแปดที่ได้ครอบครองนางฮามิซาร์ หญิงม่ายมุสลิม และตายเรียงราย อยู่ในหลุมนั้น อีกนัยหนึ่ง นักเขียนเล่าเรื่องราวนี้แก่ผู้อ่านว่า พื้นที่ตั้งกาเต็งที่รัฐไทย พยายามเข้าไปยึดครองต่อจากคอมมิวนิสต์นั้นเป็นพื้นที่ต้องคำสาป เหมือนกรณีหญิงม่ายมุสลิม ทั้งนี้ พิเชฐ แสงทอง (อ้างถึงในมนัส จรรย์งค์ และคณะ, 2550 : 242) วิเคราะห์ว่า “เรื่องสั้นนี้มีนัยทางการเมืองที่แสดงตัวอย่างให้มลายูมุสลิมเห็นว่ามันจะบังเกิด ความเสียหายแก่ชาวมุสลิมเองเช่นไร หากพวกเขาปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยตนเอง เพราะดินแดนแถบนั้นนั้นคือความสลับที่มลายูไม่อาจจัดการได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากมันเป็นความสลับที่แฝงเร้นอยู่ในตัวตนของคนมลายูมุสลิมนั่นเอง”

จะเห็นได้ว่าช่วงการสำรวจ มีการสร้างภาพแทนมลายูไทย ปรากฏเป็นภาพ ให้ผู้อ่านได้รู้จักกับภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยป่าดงดิบ สภาพอากาศที่แปรปรวน ความน่ากลัว ของไข้ป่า การสร้างภาพเหล่านี้สัมพันธ์กับความเป็นคนโหดร้าย สลับ เติมไปด้วยเรื่องของภูตผีปิศาจ ห่างไกลจากอำนาจรัฐเป็นลักษณะการให้ภาพจากตัวละครนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ทางความคิดที่สถาปนาตนเองขึ้นมาให้มีอำนาจตัดสินและให้ภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ในลักษณะดังกล่าว คนนอกที่เป็นผู้เล่าเรื่องจึงเป็นผู้มีอำนาจในการ กำหนดให้คนในกลายเป็นคนอื่น ป่าเถื่อน โหดร้าย และพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภาพแทน การผจญภัยของนักสำรวจเชิงชวนให้คนนอกเข้ามารับรู้และสอดส่อง

การที่คนนอกเข้ามาเป็นคนในด้วยการเข้ามาสำรวจสอดส่องและมีอำนาจเหนือกว่าด้วยการนิยามและตัดสินการกระทำอย่างนั้นเป็นการแสดงผลของอำนาจสะท้อนออกมาในงานเขียน หรือเรื่องเล่าเป็นผู้ที่สามารถสร้างภาพให้เป็นอย่างไรก็ได้ ความเป็นบ้านป่า ความสลับเป็นช่วงแรกที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเองอาจกล่าวได้ว่า ยังไม่มีนัยของความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ การนิยามจังหวัดชายแดนในลักษณะสำรวจ ผ่านแนวคิดคู่ตรงข้าม คือ “คนนอก” กับ “คนใน” การที่ผู้เขียนกล่าวถึง “คนใน” ด้วยน้ำเสียงที่ด้อยกว่าและมีความแตกต่าง “เขา” ไม่เหมือน “เรา” ด้วยพื้นที่ห่างไกล บ้านป่า เมืองเถื่อนซ้ำทำให้ผู้อ่านสังเกตเห็นความอันตรายสลับของจังหวัดชายแดนภาคใต้

กล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์ช่วงที่ 1 ป่าดิบเถื่อน คือ ความสลับ ความน่ากลัว ของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ผูกโยงกับวัฒนธรรมชาวมุสลิมที่แตกต่างกับชาวไทยพุทธ “คนแขก” ในประเด็นนี้ คือ “คนเถื่อน” และเป็นคนน่ากลัว

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

2. อัตลักษณ์ช่วงที่ 2 : ความเท่าเทียม “คนไทย” กับ “คนแขก”

การนิยามตัวเองผ่านความคิดคู่ตรงข้ามเพื่อการกำหนดว่า “ฉันคือใคร” ปรากฏอย่างชัดเจนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อระบุว่าฉันเป็นพวกใคร ต่างหรือเหมือนจากเขาอย่างไร ด้วยการกำหนดคู่ตรงข้าม “คนไทย” กับ “คนแขก” ดังที่ปรากฏในเรื่อง *บทกวีของรอทิม มะหมาด* ของมกุฏ อรฤดี พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2519 ความว่า

“เราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งนั้น” ฉันเริ่มต้นในช่วงโมงหนึ่ง
และไม่ทันที่จะพูดประโยคต่อไปก็ได้ยินเสียงคัดค้าน... “ผมเป็นแขก” ...

“ครูจะอธิบายให้เธอฟัง คนที่นับถือศาสนาอิสลามมักจะเรียก
ตัวเองว่า แขก ฮัจยี หรือโต๊ะครูก็นับถือศาสนาอิสลาม แต่ในเมื่อเราอยู่
ในเมืองไทยเราก็คือคนไทยนับถือศาสนาพุทธ เราเรียกว่าไทยพุทธ
คนไทยที่อยู่บนภูเขาและนับถือศาสนาไม่เหมือนกับพวกเรา เราเรียกว่า
ชาวไทยภูเขา พวกเธอหรือแม่แต่พ่อแม่ของเธอ ฮัจยีหรือโต๊ะครู นับถือ
ศาสนาอิสลามเราเรียกว่า คนไทยอิสลาม” ...

“แต่พ่อแม่บอกว่าผมเป็นแขก พ่อผมก็เป็นแขก พ่อผม
ไปเมกะมาแล้ว” ...

“ใช่ ครูเป็นคนไทย เหมือนกับพ่อของเธอ เหมือนกับพวกเธอ
ทุกคน”

(มนัส จรรยงค์ และคณะ, 2550 : 70 - 71)

ข้อความข้างต้นครูพยายามชี้แจงให้นักเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
รับรู้ว่ามีผู้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็น “คนไทย” ทั้งสิ้น และสอนให้เรียกผู้ที่นับถือศาสนา
อิสลามว่า “คนไทยอิสลาม” ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธว่า “คนไทยพุทธ” นัยสำคัญของครู
คือ พยายามเปลี่ยนแปลง “คนแขก” ให้กลมกลืนเป็น “คนไทย” อย่างไรก็ตาม
การยอมรับตัวตนว่าเป็น “คนแขก” ของนักเรียนนี้เป็นการแสดงอัตลักษณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์
อยู่กับคำว่า “คนไทย” กล่าวคือ ตัวละครนักเรียนที่เป็นคนแขกไม่ได้รู้สึกต่ำต้อย

และยอมรับว่าตนเองในฐานะแขก โดยยอมรับตนเองว่าเป็นแขกในน้ำเสียงที่มีความเท่าเทียม และเทียบเท่ากับการเป็นคนไทย

การสร้างความหมายและการยอมรับ “คนไทย” กับ “คนแขก” สมัยรัชกาลที่ 5 คนไทยโดยทั่วไปมีคำเรียกขานชาวมาลายูว่า “แขก” เนื่องจากชาวมาลายูส่วนใหญ่เป็นมุสลิม คำว่า “แขก” หมายถึง คนแปลกหน้า คนต่างถิ่นหรือผู้มาเยือน ในระยะแรกที่ใช้คำนี้ อาจไม่ได้เจาะจงแต่คนมุสลิม หากใช้เรียกเครื่องแต่งกาย ภาษาและขนบธรรมเนียมที่ไม่ใช่แบบคนไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังไม่มีนัยของการดูถูกและเหยียดเชื้อชาติ (racism) คือ ยังไม่มีศัพท์ทางการเมืองที่มีนัยของการแบ่งแยกและดูถูกระหว่างเชื้อชาติกันขึ้น แต่ก็มียุทธศาสตร์ของความไม่เข้าใจและความเหนือกว่าทางอำนาจที่เป็นทางการ ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีสิทธิในการเรียกและพูดถึงคนที่อยู่ใต้อำนาจและฐานะได้ตามความถนัดของตนเอง (เจนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2555 : 17)

ในการปกครองรัฐบาลที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร จนถึงรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นผู้นำเกิดปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนใต้ รัฐบาลแก้ปัญหาโดยใช้กำลังอย่างรุนแรง โดยการทำให้ผู้ที่เห็นต่างจากฝ่ายรัฐบาลเป็น “อื่น” ไม่ใช่คนไทยเพื่อเข้าไปปราบปราม ทักษะบางกลุ่มของสังคมไทยมีน้ำเสียงดูถูกเหยียดหยามคำว่า “แขก” ดังปรากฏในเรื่อง แมวแห่งบุเกะกรือซอ ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2534 ความว่า

ตอนเป็นเด็ก - ยามร้องไห้แง ผู้ใหญ่จะลูเรวาร์ระวังให้ดี **เดี๋ยวพวกแขกจะมาฆ่าฟุงควักตับไตไปกิน** ทำให้เรากลัวจับจิต มีความเชื่อข้อหนึ่ง ซึ่งผมจำฝังใจมากกระทั่งโตใหญ่ว่า ศาสนาอิสลามสอนให้คนฆ่าสัตว์ เพราะเชื่อว่าช่วยให้สัตว์เหล่านั้นพ้นจากห้วงทุกข์ ได้ไปเกิดบนสวรรค์ ผมไม่แน่ใจว่าเป็นผู้ใหญ่คนใดที่สอดใส่ทัศนคติผิด ๆ เช่นนั้นนั้นทำให้ผมวาดภาพมุสลิมเป็นพวกทมิฬหินชาติ กระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ถึงได้มองเห็นว่า เพราะผมเกิดในช่วงกระแสโจรแบ่งแยกดินแดนเริ่มรุนแรง ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าผู้ซึ่งได้รับผลจากการโหมโฆษณาทางการเมืองมากที่สุด คือ เด็ก ๆ ผมใช้เวลาหลายปีกว่าจะขจัดความคิด

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

อยากกวาดล้างมุสลิมให้หมดสิ้นจากโลกออกไป... นั่นเป็นเพียง
การสร้างภาพพจน์ทางการเมือง ซึ่งผมมารู้ได้ภายหลัง...

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 120)

“พวกแขก” ในคำอธิบายของตัวละครผม คือ ผู้ใหญ่ใช้ข่มขู่เด็ก ๆ ให้เกิดความกลัว เพราะพื้นฐานความคิดที่ว่าผู้ที่มีความเชื่อต่างกันระหว่างศาสนาพุทธและอิสลาม ศาสนาพุทธสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์จะเป็นบาป ส่วนศาสนาอิสลามการฆ่าสัตว์จะทำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ ผู้ใหญ่ตัวแทนความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นตัวละครของผู้มีอำนาจ หรือผู้สร้างเรื่องเล่าสร้างภาพ “พวกแขก” เพื่อลดทอนความเป็นมนุษย์คงไว้ซึ่งปีศาจร้ายที่มีพฤติกรรมผิดไปจากมนุษย์นั่นคือ ปีศาจร้ายที่สามารถผ่าฟุ้งหรือท่องคนควักตับไตกิน “พวกแขก” จึงไม่ใช่คน คำขู่นี้ใช้ปรามเด็กทำให้เกิดความกลัวและฝังจำภาพความร้ายกาจของ “พวกแขก” นั่นคือการสืบทอดวาทกรรมกระแสหลักของรัฐและอิทธิพลทางการเมืองที่ต้องการกำจัดศัตรูแห่งรัฐ นั่นคือ คอมมิวนิสต์ และโจรแบ่งแยกดินแดน นั่นหมายความว่า รัฐ กล่าวแบบเหมารวมว่า “พวกแขก” คือ โจรแบ่งแยกดินแดนจำต้องกำจัดให้หมดไป ด้วยการเล่าเรื่องปลุกฝังไว้ในระบบคิดของเด็กและเยาวชน ส่งผลต่อการสร้างความหมายให้กับ “พวกแขก” เป็นคนเลวร้ายทมิฬหินชาติ

“พวกแขก” จึงเป็นการกำหนดอัตลักษณ์และการปฏิบัติต่อกัน ความเชื่อเรื่องการฆ่าสัตว์แล้วพ้นทุกข์มองในระดับสังคมหรือรัฐว่าต่างกันแบบง่าย ๆ ดังที่ เมสซารี นิชาร์ (Nizar, M., 2002 : 419) กล่าวว่า (“...from ignoring the other to assimilating it.”) การเพิกเฉยต่อคนอื่น ๆ เพื่อกลืนกิน จากคำกล่าวนี้รัฐใช้มองความเชื่อของมลายูไทยว่าต่างกันสิ้นเชิงจึงมีวิธีการจัดการ “พวกแขก” เริ่มจากการทำให้เป็นปีศาจ และลดทอนความเป็นมนุษย์ (demonize and dehumanize) จากนั้นก็เริ่มใช้ความรุนแรง และลงท้ายด้วยกำจัดทิ้ง (exterminate) ซึ่งกระบวนการนี้เกิดได้ทั้งในระดับปัจเจกไปจนถึงระดับอัตลักษณ์แห่งชาติ (national identity)

จะเห็นได้ว่า คำเรียกขานเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ตามแนวคิดคู่ตรงข้าม “คนไทย” กับ “คนแขก” ในระยะแรกมีความสำคัญว่า เราเป็นใครเหมือนหรือต่างกับคนในสังคมอย่างไรเพื่อหาสังกัด เพื่อสร้างความหมายและเป็นที่ยอมรับยังไม่มีนัย

ของการดูถูกและเหยียดเชื้อชาติ (racism) แต่ก็มีนัยของความไม่เข้าใจและของความเหนือกว่าทางอำนาจ ต่อมาคำว่า “คนไทย” และ “คนแขก” ถูกปรับเปลี่ยนตามบริบททางสังคม จากการสร้างความเป็นไทยกระแสหลักของรัฐบาลนโยบายชาตินิยมที่พยายามสร้างวัฒนธรรมที่เหมือนกันทั้งประเทศคิดกันปิดกั้นไม่ให้วัฒนธรรมอื่นปรากฏภายใต้แนวความคิดที่ว่าความเหมือนกัน คือ พวกเดียวกัน สร้าง “อัตลักษณ์แห่งชาติ” (national identity) ผู้ที่คิดต่างกลายเป็น “เป็นอื่น” ที่ถึงขั้นเป็น “ศัตรู” ของรัฐต้องกำจัดทิ้งด้วยการใช้กำลังอย่างรุนแรง ลักษณะของรัฐไทยกับมลายูในบริบทการเมืองนี้จึงอยู่ในลักษณะคู่ตรงข้าม

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ช่วงที่ 2 ความเท่าเทียม คือ ต้องการความเท่าเทียมส่งผลให้เกิดความรุนแรง เพราะความคิดต่างระหว่างคนไทย “รัฐ” กับ ชาวบ้าน “คนแขก” ในประเด็นนี้ คือ “ความรุนแรงผู้ก่อการร้าย”

3. อัตลักษณ์ช่วงที่ 3 : วัตถุนิยม “คนรวย” กับ “คนจน”

รัฐยุคพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมต้องดำเนินนโยบายที่คำนึงถึงการเพิ่มรายได้ของประชากรเป็นหลักเพื่อให้เศรษฐกิจในประเทศเจริญรุ่งเรือง รัฐจึงหวาดกลัวความจน ความกลัวนี้สร้างให้รัฐจินตนาการ “ความจน” หรือ “คนจน” ว่าเป็น “ผู้ร้าย” เป็นศัตรูหลักของรัฐ การดำเนินนโยบายของรัฐจึงมุ่งเป้าไปที่ขจัดความจน นโยบายการพัฒนาจึงเป็นวาทกรรมกระแสหลักของรัฐยุคพัฒนาเศรษฐกิจจึงกำหนดว่า คือ “คนจน” ผู้ขัดขวางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผู้ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการพัฒนา รัฐจึงถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผู้ร้าย” ถ่วงความเจริญของสังคมส่วนรวม ความจนจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวประชาชนจำต้องดิ้นรนหนีให้พ้นจากความจน ดังเรื่อง *หนี* ของสายธารสิโยพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2547 ความว่า

“...รวยแต่ไม่รู้ แต่ยากจนเหมือนมาอยู่สนิทสนมกว่าก่อนอายุ ทั้งสองจึงทุ่มเทความพยายามและดิ้นรนเพื่อมีผืนดินไว้เป็นของตนเอง แม้ทำงานหนักมากขึ้น พ่อมูมานะหามรุ่งหามค่ำ คินเดือนหยาง พระจันทร์แจ่มจ้าท้องฟ้าประดับดาวพร่างพราย เหมือนเต็มใจ

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

ให้ชายฉกรรจ์อวดมัดก้ามชูดพรวนพลิกผืนดินเป็นทรัพย์สินด้วยพีชะก
 นานเท่าไรที่พ่อต้องทุมเทเพื่อแลกกับที่ดินแปลงน้อยไว้ครอบครอง
 ก่อนเพิ่มขยายเก็บไว้ให้ลูกได้มีอยู่มีกินในอนาคต...”

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 158)

ข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่า “รวย” คือ อุดมคติของตัวละครเป็นเป้าหมาย
 ของจินตนาการทั้งที่ไม่เคยรับรู้ว่า “ความรวย” หรือ “คนรวย” จะดีจริงหรือไม่
 แต่ “ความจน” หรือ “คนจน” ที่ประสบและเป็นอยู่ขณะนี้เป็นสิ่งเลวร้ายและน่ากลัว
 จำต้องหลีกเลี่ยง การบรรยายแสดงภาพความมานะพยายามดิ้นรนต่อสู้ทำงานหนัก
 เพื่อให้หลุดพ้นจาก “ความจน” กระทั่งเกิดรายได้และมีที่ดินทำกินสามารถหารายได้เพิ่ม
 จากการทำการเพาะปลูก ทำการเกษตรบนผืนดินและขยายที่ดินเพื่อให้ลูกไม่ต้องประสบ
 กับความจนอย่างที่รุ่นพ่อแม่เคยประสบมาแล้ว ตัวละครพ่อแม่จึงหวาดกลัวที่จะเป็น
 “คนจน” และพยายามหลีกเลี่ยงอย่างสุดความสามารถเพื่อไม่ให้ “ความจน” สืบทอดมาสู่
 ลูกของตนในอนาคต “ความจน” “คนจน” จึงเป็นภัยร้ายที่รัฐบาลสอดแทรกแฝงฝังไว้ใน
 ระบบการศึกษาของประเทศ ดังปรากฏในเรื่องนี้ ของสายธารสิโป (2547) ความว่า

“...ชีวิตข้าราชการชั้นผู้น้อยบ้านนอกซึ่งเติบโตมาจากระบบ
 การศึกษาที่ปลูกฝังค่านิยมสมัยใหม่ แฝงเร้นอยู่กับสภาพแวดล้อม
 ของความทะเยอทะยานอยากและการแข่งขันเพียงเพื่อการมีหน้ามีตา
 ในสังคมอาณาจักรความหรูหราเพียบพร้อมด้วยวัตถุประดับชีวิต ทำให้เขา
 ต้องตกอยู่ในหลุมพราง การถีบตัวสร้างฐานะด้วยเงินรายได้ที่ไม่พบบ่ง
 การยืมหนี้ยืมสิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บ้าน รถ และที่ดินเป็นยอดปรารถนา
 ของเขา เพราะนั่นคือภาพฉายของความสำเร็จในยุคทุนนิยมสมัยใหม่...”

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 159)

ข้อความข้างต้นชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของรัฐ
 ในการสร้างกฎเกณฑ์ ระบบระเบียบ และปลูกฝังค่านิยม เมื่อรัฐดำเนินนโยบายแผนพัฒนา
 เศรษฐกิจแบบทุนนิยม การศึกษาจึงเป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์สู่กระบวนการปฏิบัติ

ซึ่งตัวละครมีน้ำเสียงด้านลบต่อคุณานิยม ภาพความฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อด้วยวัตถุสิ่งของ บ้าน รถ ที่ดิน เป็นสิ่งที่สังคมไทยให้ค่าว่าดีงามเพื่อแสดงอำนาจของชนชั้นกลางที่ฐานะเป็น “คนรวย” แต่หนีไม่พ้นการกู้หนี้ยืมสิน การสร้างภาพของตัวละครซึ่งนำให้เห็นปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่รัฐกำลังดำเนินนโยบาย

จะเห็นได้ว่ารัฐยุคพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสร้าง “ความจน” “คนจน” เป็นภัยร้าย ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้หลุดพ้นจากภัยร้ายนั้นและ “ความรวย” “คนรวย” คือ เป้าหมายที่ต้องพยายามไปให้ถึงเป็นอุดมคติที่รัฐสอดแทรกแฝงฝังไว้ในระบบการศึกษาอย่างยาวนานจนกลายเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบระเบียบในวิถีชีวิตประจำวัน ภาพแทน (representation) ของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม คือ ทรัพย์สิน ความฟุ้งเฟ้อหรือหุนหันเหินห่ามีตาทางสังคม เมื่อเกิดสถานการณ์ที่บีบบังคับให้เลือกระหว่างชีวิตและหน้าตาทางสังคม จึงยากที่จะตัดสินใจสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกลัว “ความจน” และการเป็น “คนจน” มากกว่าสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่คนในพื้นที่กำลังเผชิญอยู่

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ช่วงที่ 3 วัตถุนิยม คือ การสร้างรายได้หาเลี้ยงตนเอง ให้เจริญตามสังคมทุนนิยม “คนแขก” ในประเด็นนี้ คือ “คนจน” ที่ขัดขวางความเจริญทางเศรษฐกิจ และการเข้ามาช่วยเหลือของ “รัฐ”

4. อัตลักษณ์ช่วงที่ 4 : เรียกหาตัวตน“อคติ” กับ “มีเกียรติ”

สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาการก่อการร้าย ในต่างประเทศที่ปรากฏตามข่าวสารถูกเชื่อมโยงกับมุสลิมตามประวัติศาสตร์ ความคิดเกลียดชังมุสลิมตั้งแต่สงครามครูเสดเป็นต้นมา สื่อกออยู่ภายใต้อิทธิพลของโลกตะวันตก ทำให้มุสลิมถูกมองอย่างมี “อคติ” และปฏิบัติต่อมุสลิมด้วยความดูแคลน สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการเสนอข่าวด้านลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นสังคมไทยต้องการคำตอบเพื่อประโยชน์ในการดำเนินนโยบาย จึงเรียนรู้ความเป็นมลายูมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นอกจากนี้คนในพื้นที่เริ่มสื่อสารทางภาษาไทยมากขึ้น ก่อให้เกิดการอธิบายตัวตนและความแตกต่างในวิถีชีวิตเพื่อทำความเข้าใจซึ่งในกันและกัน ดังที่ปรากฏในเรื่องอัตถิอัตใจของตัวละครโตะอิหม่ามยุซุฟที่ต้องไปประชุมนอกพื้นที่จากความคืบหน้า ตัวละครถ่ายทอด

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์หลายไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

การกลายเป็น “คนนอก” สำหรับวัฒนธรรมที่แตกต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร การละหมาด การถือศีลอด ความจำเป็นของหน้าที่ได้สร้างความอึดอัดใจให้แก่ตัวละครอย่างมาก ดังที่ตัวละครกล่าวว่า “เรื่องเล็กสำหรับคุณคือเรื่องใหญ่สำหรับผม” ตัวละครเสนอเรื่องราวเล็กน้อยที่สร้างความไม่เข้าใจและความอึดอัดใจแก่มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังปรากฏความว่า

ทางการไม่รู้ว่าจะช่วงรอมฎอนมุสลิมต้องทำอะไรบ้าง ต้องวางตัวเช่นใด อันที่จริงเขาไม่อยากจะร่วมอบรม แต่เกรงจะถูกมองว่าไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐ เขาจึงจำยอมไปที่สุดในที่สุด...ตลอดระยะเวลาที่พักในโรงแรม ถึงแม้ทางการจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด แถมยังให้เบี้ยเลี้ยงวันละ 300 บาท แต่โต๊ะอิหม่ามยุซุฟคิดว่าไม่คุ้มกันเลยกับการที่ต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองในวิถีชีวิตแบบชาวบ้านในกัมปงบารู ...หากไม่ได้ละหมาด เขาจะรู้สึกอึดอัดและกระวนกระวายเป็นอย่างมาก ขาดละหมาดเมื่อใด เขารู้สึกผิดบาปมาทันที...
 (มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 224)

ข้อความข้างต้น ตัวละครโต๊ะอิหม่ามยุซุฟเสนอประเด็นการสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองเมื่อต้องออกจากวิถีชีวิตที่เคยปฏิบัติประจำวันซึ่ง การออกนอกพื้นที่ตัวละครใช้คำว่า “ความจำยอม” นำเสียงการเล่าเรื่องของตัวละครในการออกนอกพื้นที่ไม่ใช่เพียงขาดการละหมาดที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันเท่านั้น นัยสำคัญ คือ การที่ตัวละครต้องเข้าร่วมอบรมกับรัฐซึ่งไม่ยอมเรียนรู้หรือทำความเข้าใจในวิถีชีวิตและนี่คือความอึดอัดแรก อีกทั้งหากไม่เข้าร่วมอบรมก็จะถูกกล่าวหาว่าไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐ การออกนอกหมู่บ้านกัมปงบารูของตัวละครจึงถูกสร้างให้เป็นคนนอกของกระแสวัฒนธรรมอื่น สร้างความไม่สบายใจและอึดอัดใจตลอดเวลาแม้แต่เรื่องที่คิดว่าเป็นความบันเทิงอย่างการดูโทรทัศน์ก็ได้สร้างความอึดอัดความลำบากใจต่อการใช้ชีวิตนอกกระแสวัฒนธรรมของตนเองดังที่ปรากฏในความว่า

อีกเรื่องที่ทำให้เขาไม่สบายใจที่เขารู้สึกไม่สบายใจ ก็คือเมื่อเปิดตู้เย็นแล้วเห็นว่ามีขวดเบียร์สามขวดแช่อยู่ในตู้ ยิ่งทำให้เขาอึดอัดใจ... โปรแกรมโทรทัศน์ก็ไม่มีโปรแกรมเกี่ยวกับบรรยายธรรมหรือศาสนาเอาเสียเลย นั่นยิ่งทำให้เกิดอาการหงุดหงิด กดปุ่มที่ไรก็มีแต่หนัง เพลง ละคร ฯลฯ ชนิดที่เรียกว่าเพื่อความบันเทิงล้วน ๆ เป็นการสนองตอบรสนิยมของหนุ่มสาวเสียมากกว่า เขายังทรมานใจมากขึ้นเมื่อเห็นพิธีกรรายการเกมโชว์แต่งตัวค่อนข้างโป้ เสื้อสายเดี่ยวและกางเกงฟิตเปรี้ยะ จนเห็นส่วนเว้าส่วนโค้งหมด เขาจึงกดรีโมทปิดทันที... ความบันเทิงสำหรับเขาคือการฟังหรือชมสิ่งที่สามารถทำให้เขาสบายใจหรือนั่งสงบ นึกถึงพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา ชีวิตเขาเป็นเช่นนี้ตลอด อยู่ในกรอบศาสนาอิสลามกำหนดทุกอย่าง กล่าวในอีกความหมายหนึ่งก็คือ หากได้อยู่ตามแบบแผนที่ศาสนาอิสลามได้วางเอาไว้เขาจะรู้สึกปลอดภัยและสบายใจจนสุดที่จะบรรยายได้

(มันัส จรรยาพงศ์ และคณะ, 2550 : 225)

ความข้างต้น ตัวละครชี้ให้เห็นคู่ตรงข้ามระหว่างความบันเทิงของตนกับความบันเทิงที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ว่าความบันเทิงในรายการโทรทัศน์เป็นสิ่งยั่วเย้า เป็นสิ่งเข้าทางเพศด้วยการแต่งกายโป้ ไม่เหมาะสมในสายตาของตัวละครและที่สำคัญคือ ไม่ได้สร้างความสบายใจ แต่กลับทำให้เกิดความอึดอัดจนทนดูไม่ได้ ส่วนความบันเทิงของเขาผู้เป็นมุสลิม คือ ความสงบนิ่งสบายใจ และการปฏิบัติตามแบบแผนของอิสลามดังที่ได้นึกถึงพระเจ้าตลอดเวลา การบรรยายลักษณะนี้ไม่เพียงแต่เชิดชูคุณธรรมแนวความคิดของตัวละครที่ยึดมั่นวิถีปฏิบัติตามศาสนา แม้กระทั่งความบันเทิงก็ยังผูกโยงกับเรื่องศาสนา ต่างกับความบันเทิงในโทรทัศน์กระแสหลักที่ทุกครัวเรือนในประเทศไทยคุ้นชิน จนไม่ได้ตั้งคำถามถูกผลักให้กลายเป็นสิ่งเลวร้าย ไร้สาระ ไม่เพียงเท่านั้น การอยู่ในกรอบศาสนาอิสลามที่ดีของตัวละครได้สร้างภาพแทนใหม่ให้แก่มลายูมุสลิมให้กลายเป็น “ผู้ที่เหนือกว่า” และ “มีเกียรติ” นอกจากนี้ตัวละครเปิดเผยให้เห็นอัตลักษณ์เรื่องการกินที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่อาหารแต่แสดงให้เห็นจิตใจและศรัทธา ความว่า

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

โต๊ะอิหม่ามหันชำเลื่องมองกูกในห้องครัว ปรากฏว่าไม่มีเซฟมุสลิมสักคนเดียว ความอึดอัดใจเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ...แต่เพื่อความสบายใจเขาเลือกรับประทานสิ่งที่คิดว่าไม่มีหะรอมใด ๆ มาเจือปนในอาหาร... เพราะเรื่องอาหารการกินมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจและความศรัทธาโดยตรง อาหารมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์แต่ละคน “You are what you eat” ...ดังนั้นเพื่อรักษาอุดมการณ์และจุดยืนของตนเอง เขาเลือกแก้ปัญหาด้วยการถือศีลอด...“ฮาลาล ไม่ได้หมายถึงปราศจากเนื้อหมูเพียงอย่างเดียว แต่กระบวนการทำอาหารทุกอย่างต้องถูกต้องตามขั้นตอนที่ศาสนาสอนไว้ เริ่มตั้งแต่คนเชือดก็ต้องเป็นมุสลิม เพราะตอนที่เขาเชือดวัวหรือสัตว์อื่น ๆ ที่ศาสนาอิสลามอนุญาต เขาต้องกล่าวด้วยพระนามของอัลลอฮ์ นี่ยังไม่รวมถึงตอนฆ่าแหละ ล้าง และปรุงมันเป็นสิ่งทีละเอียดย่อนมากครับพ่อกำนัน มันไม่ใช่ใคร ๆ ก็เชือดได้”

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 226 - 227)

ข้อความข้างต้นบรรยายให้เห็นกระบวนการทำอาหารทีละเอียดย่อน และถูกต้องของศาสนาอิสลาม เรื่องอาหารผูกโยงกับวิถีชีวิตและความศรัทธาทางศาสนา อาหารในความหมายของตัวละครจึงไม่ใช่ของกินที่ทำให้อิ่มท้องแต่เป็นตัวตนและอุดมการณ์... เพราะเรื่องอาหารการกินมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจและความศรัทธาโดยตรง... ตัวละครตอกย้ำให้เห็นภาพ “มีเกียรติ” ของผู้ที่มีอุดมการณ์ความศรัทธาในวิถีปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม ศาสนาเป็นหลักการและวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับคนมุสลิม หลักการตีกระบวนการดีสังคมก็จะดี ดังที่ปรากฏในความว่า

...อิสลามไม่ได้รังเกียจคนต่างศาสนา มิหนำซ้ำกำชับว่าต้องให้เกียรติต่อกัน เราเป็นเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมโลกได้ แต่ในเรื่องของศาสนาแล้ว พระเจ้าทรงตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานว่า “ศาสนาของเขาคือศาสนาของเขา สำหรับเราคือศาสนาของเรา” อาจดูเป็นเรื่องเล็ก ๆ สำหรับคนต่างศาสนิก แต่กลายเป็นเรื่องใหญ่สำหรับ

คนมุสลิมเพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องใหญ่ มีอาจจะประนีประนอม
 ปรองดองกันได้... ศาสนาอิสลามสอนว่าหากเจตนาดีแล้ว
 กระบวนการต้องดีและถูกต้องด้วย ก็เป็นหลักการเดียวกันกับหลักการ
 ของโรบินฮู้ดที่เจตนาต่อคนยากคนจนดีมาก แต่การที่โรบินฮู้ดไป
 ขโมยทรัพย์สินของคนรวยเพื่อมาแจกจ่ายแก่คนจนนั้นผิด...
 เป้าหมายดี กระบวนการและขั้นตอนต้องดีด้วย หลักการแบบ
 The ends justify the means ใช้ไม่ได้เลย หรือหากกระบวนการดี
 แต่เป้าหมายไม่ดีก็ใช้ไม่ได้เช่นเดียวกัน ต้องดีทั้งเป้าหมายและ
 กระบวนการควบคู่กันไป

(มนัส จรรย์รงค์ และคณะ, 2550 : 227 - 228)

ข้อความข้างต้น ตัวละครพยายามชี้ให้เห็นว่าผู้นับถือศาสนาอิสลามรัก
 และให้เกียรติคนต่างศาสนาเสมอ อย่างไรก็ตาม น้ำเสียงของตัวละครแฝงเตือนผู้ที่จะใช้
 เรื่องศาสนาเป็นข้ออ้างเพื่อสร้างความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถให้อภัยได้สำหรับ
 ตัวละคร ดังที่ว่า “ศาสนาของเขาคือศาสนาของเขา สำหรับเราคือศาสนาของเรา”
 อาจดูเป็นเรื่องเล็ก ๆ สำหรับคนต่างศาสนิก แต่กลายเป็นเรื่องใหญ่สำหรับคนมุสลิม
 เพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องใหญ่ มีอาจจะประนีประนอมปรองดองกันได้ และกล่าวซ้ำ
 เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงคำสอนของศาสนาอิสลามว่า การกระทำที่ดีต้องมาจากหลักการที่ดี
 เป้าหมายที่ดีและเจตนาที่ดีต้องควบคู่กับกระบวนการดี นัยสำคัญของการแสดงภาพนี้
 คือ “การเป็นคนดี” “มีเกียรติ” ต้องยึดเป้าหมายที่ดีและกระบวนการที่ดีควบคู่

จะเห็นได้ว่าการแสดงอัตลักษณ์มลายูไทยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในยุค
 การสร้างอัตลักษณ์เป็นการอธิบายตัวตนและความแตกต่างในวิถีชีวิตเพื่อทำความเข้าใจ
 ซึ่งกันและกัน ดังปรากฏในเรื่องอึดอึดใจ ตัวละครถ่ายทอดการกลายเป็น “คนนอก”
 สำหรับวัฒนธรรมที่แตกต่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร การละหมาด การถือศีลอด และเพื่อให้
 ไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองเมื่อต้องกลายเป็นคนนอกกระแสวัฒนธรรมตัวละคร
 สร้างความ “เหนือกว่า” “เจริญกว่า” ด้วยการเป็นมลายูมุสลิมที่ดี อยู่ในระเบียบแบบแผน
 ของศาสนาที่มีอุดมการณ์ด้านความเชื่อและศรัทธาอยู่ในวิถีปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

และศาสนาเป็นหลักการและวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นเรื่องความบันเทิง การกินสำหรับคนมุสลิมคำสอนของศาสนา คือ หลักการดีกระบวนการดีสังคมก็จะดี

สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ช่วงที่ 4 “เรียกหาตัวตน” คือ ผู้ต้องการได้รับการยอมรับในสังคม ทั้งคนในสังคมภาคใต้ สังคมไทย และสังคมโลก “คนแขก” ในประเด็นนี้คือ ผู้ที่เรียกร้องให้ผู้คนทั่วไปที่ไม่รู้จักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมชาวมลายูมุสลิมได้เข้าใจหัวใจสำคัญของศาสนา คือการทำความดี เถกเช่นศาสนาอื่น ๆ

สรุปผลและอภิปรายผล

พัฒนาการการสร้างอัตลักษณ์มลายูไทยที่ปรากฏในรวมเรื่องสั้น*แขกในบ้านตัวเอง*เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมซึ่งผู้เล่าเรื่องนิยามความหมาย กำหนดบทบาท กฎเกณฑ์ สร้างภาพแทนมลายูไทย ก่อให้เกิดอำนาจการเล่าเรื่องขึ้นอยู่กับผู้เล่าเรื่อง เป็นฝ่ายไหนจากการเลือกเข้าสังกัด ในขณะเดียวกัน ผู้เล่าเรื่องก็ปฏิเสธที่จะเป็นหรือเข้าสังกัดอื่น ๆ อีก ตามความคิดคู่ตรงข้าม เพื่อกำหนดความมลายูไทยเป็นใคร แตกต่างหรือเหมือนกันกับผู้ใดเพื่อเข้ากลุ่มสังกัด การกำหนดความหมายมลายูไทยแบ่งเป็น 4 ช่วง คือ

1. ช่วงพื้นที่ป่าดิบเถื่อน “คนนอก” กับ “คนใน” คือ เรื่องสั้นที่ปรากฏเป็นลักษณะการเล่าเรื่องเชิงสำรวจการสร้างภาพแทนมลายู กล่าวถึง “คนใน” พื้นที่ที่เป็น คนป่า บ้านป่า เมืองเถื่อนชี้ให้เห็นผู้อ่านสังเกตเห็นความอันตรายลึกลับของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยน้ำเสียงที่ดูขงกว่าและมีความแตกต่าง “เขา” ไม่เหมือน “เรา”

2. ช่วงศักดิ์ศรีแห่งความเท่าเทียม “คนไทย” กับ “คนแขก” การสร้างนิยามการเรียกขานในระยะแรกยังไม่มีนัยของการดูถูกและเหยียดหยามทางเชื้อชาติ (racism) แต่ก็มีนัยของความไม่เข้าใจและของความเหนือกว่าทางอำนาจ ต่อมาวาทกรรมกระแสหลักสร้าง “อัตลักษณ์แห่งชาติ” กลมกลืนให้ทุกคนเป็นไทย คำว่า “คนไทย” และ “คนแขก” ถูกปรับเปลี่ยนให้ผู้ที่คิดต่างกลายเป็น “เป็นอื่น” “เป็นศัตรู” ของรัฐ ต้องกำจัดทิ้ง บริบทการเมืองเพื่อประโยชน์ในการปกครองเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อ “คอมมิวนิสต์” ล่มสลาย สังคมไทยตระหนักถึงความเสียหายจากความรุนแรงว่าไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด “สันติภาพและความสามัคคี” จึงเป็นวาทกรรมอีกชุดของสังคมอุดมคติ คนดีต้องไม่ใช่ความรุนแรงนั่นคือเป้าหมายของชาติในอนาคต

3. รัฐยุคพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสร้าง “ความจน” “คนจน” เป็นภัยร้ายภาพแทน (representation) ของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม คือ วัตถุนิยม ทร์พัสลิน เงินทอง และความฟุ้งเฟ้อหรูหราหมิ่นหน้ามีตาทางสังคม สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกลัว “ความจน” และการเป็น “คนจน” มากกว่าสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่คนในพื้นที่กำลังเผชิญอยู่

4. ช่วงตัวตนมลายูไทย เป็นการอธิบายความแตกต่างของวิถีปฏิบัติความเชื่อ ซึ่งแสดงอัตลักษณ์มลายูมุสลิมว่า “เหนือกว่า” “มีเกียรติ” จากการเป็นมลายูมุสลิมที่ดีอยู่ในระเบียบแบบแผนของศาสนา มีความเชื่อและศรัทธาโดยใช้วิถีปฏิบัติทางศาสนาอิสลามเป็นหลักการในชีวิตประจำวัน คำสอนของศาสนา คือ หลักการดีกระบวนการดี สังคมก็จะดี สร้างอัตลักษณ์มลายูมุสลิมให้เป็นที่ยอมรับจากการทำความดีที่ไม่ต่างจากศาสนาอื่น ๆ

บทความวิจัยฉบับนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า รวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง ได้รับอิทธิพลจากอำนาจาจารกรรมความเป็นไทยที่อิงอยู่กับพระพุทธรศาสนาเบียดขับมลายูไทยให้กลายเป็นแขกในบ้านของตัวเอง มีผลต่อปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเนื้อหาบนเท็งคติไทยที่กล่าวถึงชาวมลายูไทยผู้เขียนมีอุดมคติสู่ความเข้าใจตัวตนของมลายูไทยมากยิ่งขึ้น เข้าใจวัฒนธรรมและอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติและความเคารพเพื่อสร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). วากรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง
เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2555). ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
และมูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.

พัฒนาการวาทกรรมอัตลักษณ์มลายูไทยจังหวัดชายแดนภาคใต้
ในรวมเรื่องสั้นแขกในบ้านตัวเอง

แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2551). รายงานวิจัยโครงการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง (พ.ศ. 2547 - 2550).

กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาพัฒนาชุมชนโดยชุมชน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

มนัส จรรย์รงค์ และคณะ. (2550). *แขกในบ้านตัวเอง*. กรุงเทพฯ : นาคร.

รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2542). *วรรณกรรมปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Nizar, M. (2002, December). *The state and dilemmas of security: The Middle East and the Balkans*. *Security Dialogue*, 33(4).

Foucault, M. (1991). *Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972 - 1977*. Colin Gordon (e.d.). New York: Pantheon Book.

Hall, S. (1989). *Ethnicity: Identity and Difference*. [Online] Available. from http://www.csus.edu/indiv/l/ieekellerh/Hall,%20Ethnicity_Identity_and_difference.pdf. [2010, November 24].